

ПРОБЛЕМА ДЕРЖАВНОГО ГАРАНТОВАНОГО БОРГУ В УКРАЇНІ

Анотація. Здійснено аналіз динаміки державного гарантованого боргу за період 2000 – 2010 рр. Проаналізовано прострочену заборгованість перед державним бюджетом, що виникла внаслідок невиконання суб'єктами господарської діяльності зобов'язань у частині кредитів, наданих під державні гарантії.

Ключові слова: державний борг, прямий борг, гарантований борг, обслуговування боргу.

Постановка проблеми. Сьогодні державний борг є суттєвою складовою фінансової системи, дієвим інструментом у механізмі макроекономічного регулювання. Управління та обслуговування державного боргу є одним із пріоритетних завдань економічної політики держави, важливою умовою стабільності її фінансової системи.

Необхідність втручання держави у діяльність корпоративного сектора економіки для утримання під контролем системних ризиків і відвернення масових банкрутств у край загострили проблему умовних зобов'язань держави. У кризовий період перетворення умовних зобов'язань урядом у фактичні реалізується в той спосіб, що держава стає гарантом для державних (а в деяких випадках і приватних) підприємств. Така політика згодом може призвести до зростання державного боргу і виникнення боргової кризи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема державного гарантованого боргу не є новою для економічної науки. У вітчизняній та іноземній літературі їй присвячено низку праць таких економістів, як Р.Барро, М. Браунриг, Т. Вахненко, В. Козюк, І. Лютий, Дж. Стігліц, М.Фрідман, П. Харрод та інші.

Проте, на відміну від багатьох інших держав світу в Україні немає цілісного сприйняття проблеми гарантованих боргових зобов'язань. Таким чином, не запроваджено системи управління, спрямованої на попередження ризиків перетворення непрямих зобов'язань на прямі державні борги.

Метою статті є здійснення оцінки рівня гарантованого державного боргу, виявлення причини його трансформування у прямий державний борг.

Виклад основного матеріалу. Одним із видів очевидних умовних зобов'язань є державні гарантії за кредитами. На відміну від прямих боргових зобов'язань, у відносинах державного гарантування реальна фінансова відповідальність держави виникає в разі неплатоспроможності безпосереднього позичальника таких кредитів.

Перша гарантія уряду на залучення іноземного кредиту від країн-членів Паризького клубу кредиторів¹ була надана у 1992 році. За період 1992 – 1999 рр. таких гарантій було надано 140 загальною сумою 2,6млрд.дол., в тому числі 9 гарантій на суму 0,2 млрд.дол. було анульовано. Разом з тим, із 77 позичальників лише 10 змогли погасити свої зобов'язання, а 24 виявилися неплатоспроможними, інші підприємства лише частково здійснили погашення. [6]

У 2000 році уряд України пішов на унікальний крок, відмовившись від надання державних гарантій. Це спричинило відносну сталість гарантованого державного боргу протягом 2000 – 2003 рр. У 2003 році державний гарантований борг зріс на 0,6 %

¹ Паризький клуб кредиторів – міжнародне об'єднання групи-держав, що координує питання, пов'язані з виплатою боргів країнам-боржникам

відносно 2001 року. [4]. Державні гарантії надавалися тільки на кредити, отримані Державною службою автомобільних доріг України (Укравтодор).

Починаючи з 2004 року, практика надання кредитів під державні гарантії була поновлена. Державні гарантії було надано наступним проектам:

- будівництво автомобільної траси “Київ-Одеса”;
- українсько-бразильський проект космічного ракетного комплексу “Циклон-4”;
- проект Укрзалізниці. [11]

У 2006 році відповідно до закону України “Про державний бюджет на 2006 рік”, державні гарантії не надавалися.

За період 2005 – 2006 рр. гарантований державний борг зменшився на 5,8%. [4]. Це відбулося за рахунок зменшення зовнішніх позик, гарантованих державою (запозичення за позиками, наданими міжнародними організаціями економічного розвитку та запозичення за позиками, наданими закордонними органами управління).

Проте, починаючи з 2008 року, відбулося різке зростання гарантованого державою боргу. Причиною такого збільшення є, зокрема, зміна співвідношення гривні щодо долара (із 5,5 у 2007 році до 7,7 у 2008 році за 1 долар). Сума гарантованого державного боргу зросла на 38,7млрд.грн, або на 65,8 %, який на 31 жовтня 2010 року склав 97,4млрд.грн. [4].

Законом України “Про державний бюджет України на 2010 рік” визначено надання гарантій щодо виконання боргових зобов’язань:

- Державної служби автомобільних доріг України та Національного агентства з питань підготовки і проведення в Україні фінального чемпіонату Європи 2012 року з футболу – на суму 45 млрд.грн;
- Державної іпотечної установи – на суму 2 млрд.грн [11].

Структура державного гарантованого боргу України за період 2007 – 2010 рр. показана на рис.1.

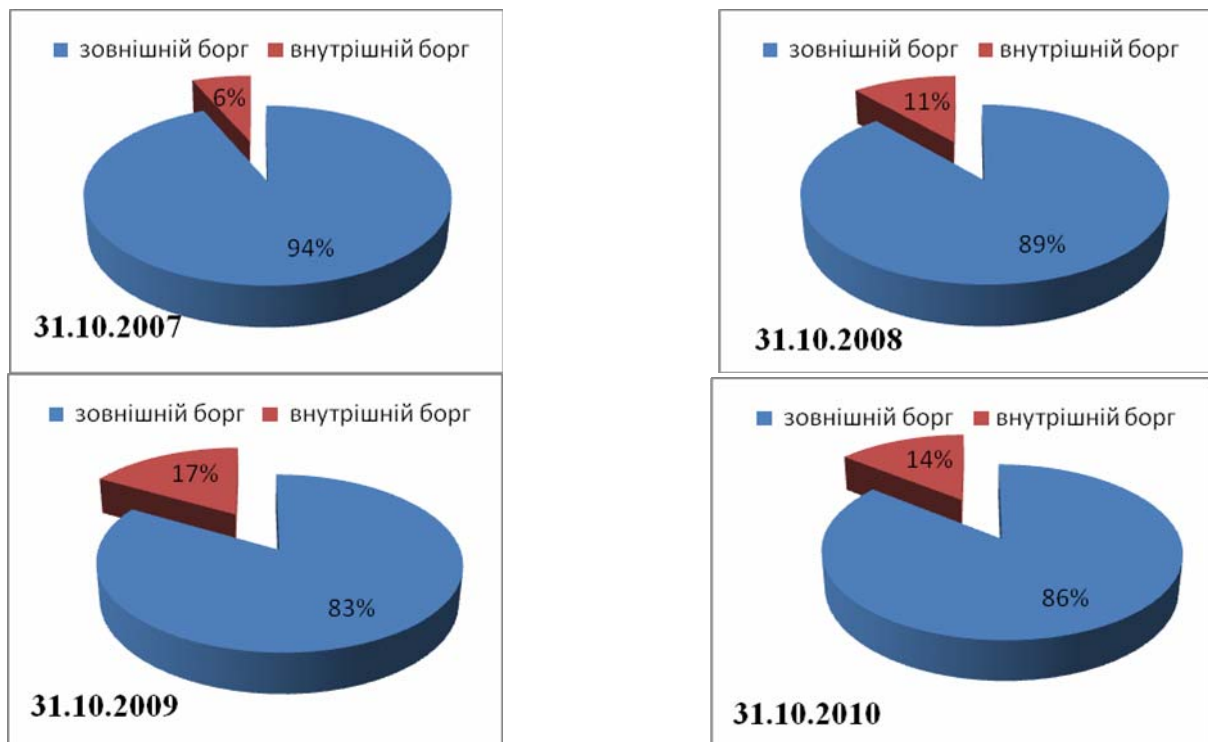

Рис. 1. Структура гарантованого державою боргу України за період 2007 - 2010 р.р. (на 31 жовтня відповідного року) [4].

В структурі гарантованого державою боргу найбільшу частку складає зовнішній борг. Станом на 31 жовтня 2007 року він становив 94%, а на аналогічний період 2010 року – 86 %. Частка внутрішнього гарантованого боргу зросла з 6% у 2007 до 14% у 2010 р. [4].

Відповідно з наведеної статистичної інформації випливає, що українська держава в першу чергу віддає не власні борги, а допомагає приватному капіталу вирішити його фінансові проблеми. Тобто всі платники податків України працюють на те, щоб забезпечити гідне існування приватним комерційним структурам.

На 1 липня 2009 року прострочена заборгованість перед державним бюджетом, що виникла внаслідок невиконання суб'єктами господарської діяльності зобов'язань у частині кредитів, наданих під державні гарантії, складала близько 15 млрд. гривень. [11].

Отже, в Україні державні гарантії є досить дорогим інструментом державних інтервенцій і є причиною зростання боргового навантаження на державний бюджет.

Виконання державою гарантійних зобов'язань за період 2005 – 2010 рр. зображено на рис. 2.

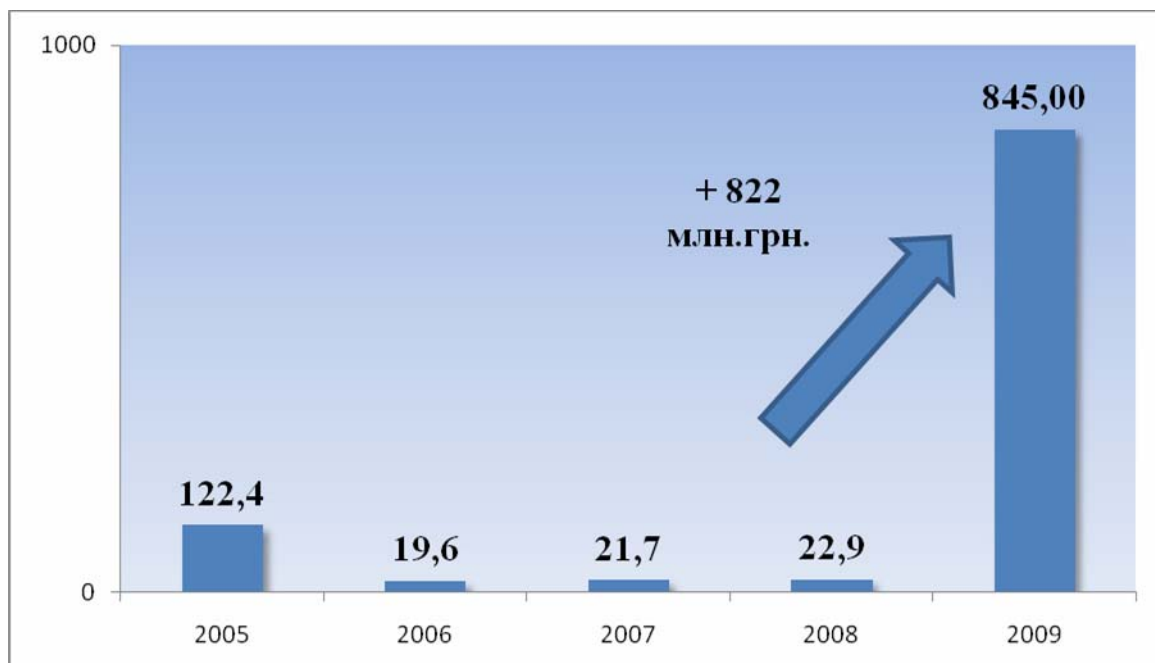

Рис.2. Виконання державою гарантійних зобов'язань, млн.грн [4].

Використовуючи механізм державних гарантій, урядом приховується зростання прямого державного боргу та дефіциту бюджету, яке відтермінується на наступні роки.

Окреслені заходи свідчать про те, що в умовах гострої нестачі бюджетних коштів та загрози неплатоспроможності суб'єктів економіки, уряд вдається до використання методів відстроченого фінансування державних видатків. Небезпечним аспектом такої політики є те, що вона позбавлена чітких структурних пріоритетів та виважених фінансових розрахунків щодо впливу таких державних зобов'язань на стан державних фінансів України.

Державні гарантії зазвичай породжують проблеми, пов'язані з тим, що вони не підлягають такій же ретельній перевірці на предмет доцільності й обґрунтованості обсягу, як інші державні витрати. Рішення щодо надання урядом гарантій не потребують негайних виплат з бюджетних коштів і не впливають на величину бюджетного дефіциту в період надання гарантії. Політична боротьба за державні

ресурси заохочують уряд до субсидіювання підприємств не в грошовій формі, а через прийняття певних ризиків, пов'язаних із наданням гарантій за кредитами.

Висновки. Стрімке зростання гарантованого державою боргу знижує ефективність витрачання бюджетних коштів і може призвести до виникнення кризи державної заборгованості в часі пред'явлення гарантованих вимог до оплати. У цьому контексті нагадаємо про негативну роль, яку відіграли надмірні обсяги зовнішніх запозичень великих корпорацій, що підтримувалися державою, в розгортанні азіатської кризи наприкінці 90-х років ХХ ст.

Отже, політика уряду щодо надання державних гарантій свідчить про те, що Кабінет Міністрів України не враховує негативний досвід 90-х років, коли невважена політика надання державних гарантій ненадійним позичальникам та за кредитами сумнівної якості призвела до того, що переважна більшість гарантованих зобов'язань поверталась за рахунок Державного бюджету України, тобто за рахунок невиконаних заробітних плат і пенсій, обмеження можливостей держави фінансувати інші пріоритетні напрямки, в тому числі інвестиційного та інноваційного спрямування.

Література

1. Основні питання управління державним боргом. – Проект розвитку фінансового сектору FINREP. – USAID. – червень 2010. – Режим доступу: www.finrep.kiev.ua/download/lmote_debtmanagement_june2010_ua.pdf.
2. Офіційний сайт Державного Казначейства України. – Режим доступу: <http://treasury.gov.ua>.
3. Офіційний сайт Державного комітету статистики України. – Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua.
4. Офіційний сайт Міністерства фінансів України: Державний борг. – Режим доступу: www.minfin.gov.ua.
5. Офіційний сайт Національного банку України. – Режим доступу: www.bank.gov.ua.
6. Офіційний сайт Рахункової палати України. – Режим доступу: www.ac-rada.gov.ua.
7. Про державний бюджет України на 2011 рік: закон України від 23.12.2010 № 2857-VI. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
8. Fiscal Exit: From Strategy to Implementation/ November 2010 Fiscal Monitor/ Carlo Cottarelli, Director, Fiscal affairs Department/IMF. – Режим доступу: www.imf.org/external/pubs/ft/fm/2010/fm1002.pdf.
9. International government debt Discussion papers United nations conference on trade and development № 199 June 2010. – Режим доступу: http://www.unctad.org/en/docs/osgdp20103_en.pdf.
10. Про результати аудиту стану державного та гарантованого державою боргу за 2009 рік та аналізу тенденцій у 2010 році. - Рахункова палата України. – Режим доступу: http://www.ac-rada.gov.ua/img/files/Bullet_Garant_derg_borg.pdf.
11. Уряд захопився державними гарантіями: сьогодні їх надано під кредити більш як на 40 млрд.грн. // Galinfo. – 26.08.2009. – Режим доступу: <http://galinfo.com.ua/news/55427.html>.
12. Фингер Х. Снижение государственного долга / Х.Фингер, А.Садиков // Финансы & развитие. – июнь 2010. – С. 36 – 38.

Summary. The present work is devoted to the analysis of the dynamics of the state guaranteed debt for the period 2000 - 2010 yy. Investigated debts to state budget arising from the guarantees to business entities.

Keywords: government debt, direct debt, guaranteed debt, debt servicing.

Стаття надійшла до редакції 12.03.2011